

6. Варнавский В.Г. Частно–государственное партнерство. [Электрон. вариант] // В.Г. Варшавский. Режим доступа: www.opes.ru

7. Власов А. Особый путь Петербурга в сфере государственного–частного партнерства. Электронный вариант // А. Власов. Режим доступа: www.konkir.ru

Державно–приватне партнерство. [Електрон. варіант]. Режим доступу: <http://www.lowgroup.com.ua/ua/partnership/>

9. Дядюк М.Я. Організаційно–економічний механізм ефективного антикризового управління підприємством // М.А. Дядюк [Електрон. варіант]. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/port/Soc_Gum/Es/2008/08_1_2.htm.

10. Кендюхов О. Сутність і зміст організаційно–економічного механізму управління інтелектуальним капіталом підприємства // Економіка України / О. Кендюхов. – 2004. – №2. – С. 33–41.

11. Коровин Е. Кредитный риск проектов частно–государственного партнерства и механизмы поддержки. Выступление на круглом столе «Федеральные инструменты поддержки инвесторов», 10 ок-

тября 2006 г. [Электрон. вариант] // Е. Коровин. Режим доступа: www.lobbying.ru

12. Леонов Я.В. Організаційно–економічний механізм інноваційного розвитку підприємств водопостачання. Автореферат дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук / Я.В. Леонов. – Х.: Харківська національна академія міського господарства, 2008. – 21 с.

13. Матеріали Всеукраїнського форуму «Державне приватне партнерство в Україні у подоланні економічної кризи в будівництві». [Електрон. варіант]. Режим доступу: <http://www.avbmv.com.ua/content/view/full/638/59/>, Державно–приватне партнерство. [Електрон. варіант]. Режим доступу: <http://www.lowgroup.com.ua/ua/partnership/>.

14. Офіційний сайт міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово–комунального господарства. [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <http://www.minjkg.gov.ua>

15. Решетило Н.В. Організаційно–економічний механізм управління житлово–комунальним господарством // Н.В. Решетило. [Електрон. варіант]. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/21_DNIS_2009/Economics/49423.doc.htm

УДК 332.12:353.2

Р.Р. БІЛИК,
к.е.н., доцент, Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича

Тенденції економічного і соціального розвитку регіонів України як підґрунтя нових підходів до управління регіональною економікою

У статті проаналізовано поточні тенденції соціально–економічного розвитку регіонів. Сформовано підходи до оновлення системи управління регіональним розвитком. Визначено пріоритетні завдання регіонального розвитку на сучасному етапі.

Ключові слова: регіональна економіка, соціально–економічний розвиток регіонів, управління регіональним розвитком.

В статье проанализированы текущие тенденции социально–экономического развития регионов Украины. Сформированы подходы к обновлению системы управления региональным развитием. Определены приоритетные задачи регионального развития на современном этапе.

Ключевые слова: региональная экономика, социально–экономическое развитие регионов, управление региональным развитием.

The article analyzes current trends in social and economic development of Ukrainian regions. The approaches for updating the administration of regional development are formed. The priority objectives of regional development in contemporary situation are defined.

Keywords: regional economy, social and economic development of regions, administration of regional development.

Постановка проблеми. Сучасний стан соціально–економічного розвитку регіонів України характеризується поступовим відновленням докризової динаміки розвитку, виходом на докризові позиції у показниках. З'являються і нові тенденції розвитку регіонів, зокрема, ще більша концентрація економічної активності у регіонах – традиційних промислових лідерах і у містах – обласних центрах, посилення експортної орієнтації виробництва, відтік економічно активного населення з регіонів. Такі тенденції потребують застосування управлінського впливу, регулювання з метою недопущення подальшого поширення негативних характеристик регіонального розвитку. Саме ж управління регіональним розвитком потребує застосування нових підходів. Такими чинниками й обумовлена актуальність даного дослідження.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питанням визначення основ, методології та принципів регулювання регіонального розвитку присвячено чимало праць провідних фахівців України з питань регіонального розвитку. До вітчизняних дослідників з цих питань можна віднести:

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

О.А. Баталова, С.О. Білу, І.В. Валюшко, З.С. Варналія, З.В. Герасимчук, В.І. Жука, М.О. Кушнір, С.А. Романюка, В.І. Чужикова, О.В. Шевченко та ін. [1]. У згаданих роботах залишається невизначеним, яким має бути загальний підхід до визначення системи управління регіональним розвитком і як така система може впливати на розвиток соціально-економічної ситуації у регіонах.

Метою статті є формування основ для оновлення інструментарію регіональної політики на основі вивчення поточної соціально-економічної ситуації у регіонах.

Вклад основного матеріалу. Досягнення даної мети ґрунтується на виконанні таких завдань: дослідити поточні тенденції соціально-економічного розвитку регіонів; сформулювати підходи до оновлення системи управління регіональним розвитком; визначити пріоритетні завдання регіонального розвитку на сучасному етапі.

Для визначення способів удосконалення системи управління регіональним розвитком доцільно попередньо проаналізувати тенденції соціально-економічного розвитку регіонів України за поточний період.

Промислове виробництво в регіонах України характеризується стабільним розвитком, виробництво промислової продукції у середньому по країні залишилося на рівні минулорічних показників. Так, у 2012 році у порівнянні з 2011 роком відбувся спад у промисловому виробництві у Київській (на 5,9%, перш за все через спад у переробній промисловості на 8,1%), Донецькій (на 3,8%, унаслідок спаду в легкій промисловості на 16,1% та в металургійному виробництві – на 13,4%), Харківській (на 2,7%) областях та АР Крим (на 1,1%) [2]. Зростання промислового виробництва відбулося в Закарпатській (на 4,7%), Дніпропетровській (на 3,6%, внаслідок зростання у добувній промисловості на 6% та виробництві і розподіленні електроенергії, газу та води на 8,7%) та Львівській (на 3,4%, перш за все внаслідок зростання у виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води на 42,1%) областях.

У виробництві сільськогосподарської продукції в частині регіонів України спостерігається значний спад: у Миколаївській (на 24,4%, перш за все внаслідок спаду в рослинництві на 30,1%), Дніпропетровській (на 21,4%, через спад у рослинництві на 31,8%), Харківській (на 6,6%), Донецькій (на 5,6%) областях та АР Крим (на 15,4%, перш за все внаслідок спаду в рослинництві на 27,5%). Зростання відбулося в Київській (на 14,2%), Львівській (на 3%), Закарпатській (на 3%) та Чернігівській (на 2,4%) областях.

Спостерігається і спад у будівельній галузі, що можна розглядати як показник інвестиційної активності. Так, у 2012 році в порівнянні з 2011 роком відбувся спад у будівництві в АР Крим (на 29,3%), у Київській (на 15,8%), Миколаївській (на 10,6%), Дніпропетровській (на 11,3%), Харківській (на 3,6%) та Донецькій (на 2,1%) областях.

Світова фінансова криза та стагнація світової економіки, зниження економічної активності українських експортерів обумовили нарощування диспропорцій у сфері торговельних від-

носин на регіональному рівні. У значній кількості регіонів України спостерігається від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі – від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі у Київській області становило \$1866,6 млн., у Львівській області – \$1353,6 млн., у Харківській області – \$565,1 млн., у Закарпатській області – \$365,1 млн., в АР Крим – \$293,5 млн., у Чернігівській області – \$42,6 млн. При цьому імпорт зростає швидше, ніж експорт у таких областях, як Харківська (експорт зріс на 13,1%, імпорт – на 32,2%) та Закарпатська (експорт зріс на 1,3%, імпорт – на 7,3%). У Дніпропетровській області при загальному позитивному сальдо зовнішньої торгівлі (\$2384 млн.) темп зростання імпорту перевищує темп зростання експорту (імпорт зріс на 4,5%, експорт – на 2,5%). У Донецькій області обсяги експорту знизилися на 14%. Найвизначніший позитивний результат було отримано в Миколаївській області (позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило \$918,8 млн., при тому що експорт зріс на 46,7%, а імпорт скоротився на 19,4%).

У соціально-демографічній сфері спостерігаються негативні демографічні тенденції внаслідок природного скорочення населення. Зокрема, скорочення населення спостерігалось в Донецькій області (–17,2 тис. осіб), Дніпропетровській (–9,1), Чернігівській (–5,2), Миколаївській (–2,7), Львівській (–1,5), а приріст – у АР Крим (+1,2), Закарпатській (+2,5), Київській областях (+4,0). Такі показники говорять про необхідність приділяти особливу увагу питанням соціального розвитку і відновлення людського капіталу.

Дослідники зазначають [3], що закономірності соціально-економічного розвитку регіонів України обумовлюють особливості формування внутрішнього сукупного попиту на регіональних і місцевих ринках, напрями формування регіонального ринку праці, пріоритети модернізації інфраструктурного забезпечення регіонів. Характерними інтегративними рисами соціально-економічного розвитку регіонів на сучасному етапі є:

– вищий рівень заробітної плати мешканців обласних центрів порівняно з мешканцями сільської місцевості. Наприклад, у Харківській області найвищою є заробітна плата у м. Харкові (2724 грн., що на 3,5% вище, ніж середній показник по області), а найнижчий рівень заробітної плати (не перевищує 70,4% від середнього) спостерігається в таких переважно аграрних районах, як Золочівський, Коломацький та Печенізький;

– високий рівень розвитку логістичної мережі навколо обласних центрів та промислово розвинутих територій, що підтверджує динаміка перевезень. Так, у Закарпатській області протягом січня–червня 2012 року за обсягами пасажирських перевезень розрив між Ужгородським (7935,9 тис.) та Берегівським (166,5 тис.) районами становив 48 разів. За обсягами вантажних перевезень розрив між Іршавським (290,3 тис. т) та Великоберезнянським (5,2 тис. т) районами становив 56 разів;

– ведення житлового будівництва переважно в обласних центрах та на промислово розвинутих територіях. Так, у Дніпропетровській області найбільше житла було побудовано у

містах Дніпропетровськ (50,2%) та Кривий Ріг (13,8%). У Харківській області протягом того ж періоду найбільше зростання обсягів зданого в експлуатацію житла спостерігалося в містах Чугуїв (на 77%) та Люботин (на 40%), найбільше зниження – у переважно аграрному Кегичівському районі (на 91%);

– міграція населення (особливо молоді) із сільської місцевості до великих міст. Це пов'язано з тим, що у містах вища економічна активність та рівень заробітної плати, достатній рівень інформаційних комунікацій, розвинута мережа освітніх та культурно–розважальних закладів.

Слід відмітити і наявні проблеми, характерні для регіонального розвитку загалом:

– залишається значним рівень диспропорцій в економічному розвитку регіонів та всередині регіонів, наслідком яких є різний рівень інвестицій та доходів населення. Найрозвиненішими на місцевому рівні зазвичай є або обласні центри, або території, на яких зосереджені потужні підприємства промисловості. Наприклад, у Харківській області найрозвиненішими є такі переважно промислові райони, як Балаклійський (розташовано один з найбільших в Європі цементно–шиферних заводів та газовопромислове управління «Шебелинкагазвидобування»), Куп'янський (розташовано Куп'янський ливарний завод) та Ізюмський (розташовано Ізюмський приладобудівний та Ізюмський тепловозремонтний заводи), а також м. Харків.

У Донецькій області за рівнем соціально–економічного розвитку лідерство зберігає м. Донецьк (1 місце), 2–ге місце посідає м. Ясинувата, 3–тє місце – м. Кіровське, 4–тє місце – м. Красний Лиман. За обсягами реалізованої промислової продукції (а відповідно, й за прибутками) в Донецькій області лідерство зберігають міста, в яких розміщені великі промислові підприємства: м. Авдіївка (142 902,1 тис. грн. у першому півріччі 2012 року проти 168 218,5 тис. грн. у 2011 році), м. Маріуполь (71 613,7 тис. грн. у першому півріччі 2012 року проти 80 785,4 тис. грн. у 2011 році). У Харківській області обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу був найвищим у м. Харкові (21 971,7 грн.), а найнижчим – у Дворічанському районі (307,7 грн.).

Регіональні програми стимулювання розвитку аграрного сектору та сфери обслуговування зазвичай або відсутні, або потребують певної корекції. Інвестиції надходять до економічно розвинутих територій. Зокрема, 87,5% з прямих іноземних інвестицій до Харківської області надійшло безпосередньо до м. Харкова. В Дніпропетровській області за обсягами інвестицій перші місця посідають міста Кривий Ріг (\$5177,1 млн., або 64,7% від усього обсягу прямих інвестицій в область) та Дніпропетровськ (\$2082 млн., або 26%). У Закарпатській області розрив за обсягами залучених прямих іноземних інвестицій коливається в діапазоні від \$106150,6 тис. в Ужгородському районі (27,2% від усього обсягу інвестицій) до \$10877,6 тис. у Воловецькому районі (0,5%). Не здійснюється стимулювання інвестиційної привабливості аграрних територій.

Для багатьох областей України, і перш за все для індустриальних регіонів сходу, характерними є нерівномірності в розмірах заробітної плати в переважно промислових та переважно аграрних районах. Наприклад, у Донецькій області найвищі показники середньомісячної зарплати мають мешканці розвинутих промислових міст (Красноармійськ – 5130 тис. грн., Новгородівка – 5065 тис. грн., Вугледар – 4921 тис. грн.), а найменші показники є характерними для територій з домінуванням аграрного сектору та підприємств сфери обслуговування (Володарський район – 2018 тис. грн., Слов'янський район – 2065 тис. грн., Великоновосілківський район – 2075 тис. грн.);

– недостатнім є рівень проведення заходів щодо заохочення розвитку малого та середнього підприємництва, незважаючи на те що саме діяльність малого та середнього підприємництва створює значну кількість робочих місць на місцях. Наприклад, у Харківській області за рахунок малого та середнього бізнесу утворюється переважна більшість нових робочих місць (у Богодухівському районі завдяки діяльності підприємців було створено 74% від усіх нових робочих місць). У Закарпатській області на місцевому рівні малі підприємства забезпечують зайнятість 18–55% зайнятим працівникам від загальної кількості, середні – 18–70%. Розвиток малого та середнього підприємництва фактично призупинився;

– нестача фінансових ресурсів для реалізації обласних та місцевих проектів. Наприклад, у Харківській області під час підготовки до Євро–2012 обласною владою було розпочато значну кількість регіональних програм (розбудова інфраструктури м. Харкова, реконструкція старих лікарень та створення нових медичних центрів, забезпечення молодих сімей доступним житлом, розвиток дитячого спорту і дозвілля тощо). Проте подальша реалізація більшості зазначених програм вимагає дотацій з державного бюджету, оскільки їхнє виконання потребує значно більших ресурсів, ніж це можливо забезпечити на місцевому рівні. Фінансові ресурси місцевих бюджетів Львівської області не дозволяють навіть сплатити за поставлені енергоносії та профінансувати оплату праці (загальна сума 206 млн. грн.);

– погіршення екологічної ситуації. Впровадження на промислових підприємствах та об'єктах ЖКГ екологоорієнтованих та енергозберігаючих технологій (оновлення пило– та газоочисного обладнання, зменшення скидів недостатньо очищених стоків у водні об'єкти) у всіх регіонах України проводиться недостатньою мірою. Актуальним є питання побудови заводів для переробки сміття та твердих побутових відходів (ТПВ) або принаймні модернізації існуючих сміттєзвалищ та полігонів. Наприклад, у Львівській області взагалі відсутні сміттєпереробні заводи, а існуюче 671 сміттєзвалище працює в режимі перевантаження. Захоронення ТПВ на місцевому рівні здійснюється з порушенням нормативних вимог. Найбільш критичною є ситуація в містах Львові, Червонограді, Бориславі, Трускавці, Стебнику та Стрию;

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

– недостатній розвиток міжрегіонального, транскордонного, міжнародного регіонального співробітництва, що негативно впливає на внутрішню торгівлю, торгово-експортні операції. Зокрема, це стосується прикордонних областей сходу України (Донецька, Луганська, Харківська області), в яких є можливість швидкими темпами нарощувати експортовану продукцію до Російської Федерації. Не повною мірою в Україні задіяно потенціал розвитку внутрішнього міжрегіонального співробітництва, що створює сприятливі умови для залучення до процесів економічного зростання економічний потенціал всіх територій.

Означені вище негативні тенденції регіонального розвитку обумовили нарощування тенденцій до уособлення, прагнення до збереження автономності регіональних ринків, недопущення на внутрішній регіональний ринок потенційних конкурентів з інших регіонів країни. Така тенденція для України не є домінуючою, але її подальше нарощування може призвести до вкрай несприятливих соціально-економічних наслідків, у тому числі зменшити ємність внутрішнього ринку регіонів, призвести до зменшення сукупного попиту на національному ринку, що автоматично призведе до зменшення економічної активності на місцях.

Невід'ємною складовою стабілізації економічного розвитку на місцевому рівні має стати економічна реінтеграція регіонів, формування єдиного консолідованого простору на регіональному рівні та у межах країни. Дійсно, стабілізація економіки України залежить від високопродуктивного і ефективного розвитку її регіонів, а у межах регіонів – від економічного розвитку окремих територій. Усі складові цього процесу формують основу консолідованого господарського простору країни, у становленні якого провідну роль відіграють органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Економічна консолідація регіонів, перш за все, ґрунтується на формуванні міцних економічних (виробничих, торговельних та ін.) зв'язків між територіями, у тому числі на основі використання потенціалу міжрегіонального та міжмуніципального співробітництва, що становить фундамент так званої горизонтальної інтеграції, та поступового формування на цьому підґрунті міцних виробничих коопераційних зв'язків – основи економічної вертикальної інтеграції (на кшталт регіональних кластерів). У комплексі ці заходи формують єдиний господарський простір, ємний внутрішній ринок регіонів та країни в цілому.

Висвітлені тенденції й чинники соціально-економічного розвитку регіонів призводять нас до необхідності пошуку способів підвищення ефективності управління регіонів. Функціонування господарського та соціального комплексу регіонів потребує дієвих механізмів, здатних забезпечити стабільне функціонування регіональної системи. Серед таких механізмів провідна роль належить регіональному управлінню – діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, спрямованої на досягнення пріоритетів, визначених у стратегії. До-

сягнення пріоритетів не є прямим і винятковим наслідком управлінського впливу, а залежить від багатьох інших чинників. Поряд із цим, саме управлінський вплив разом із дією об'єктивних законів здатен забезпечити позитивний синергетичний ефект регіонального розвитку.

Науковці визначають такі організаційно-інституційні умови дієвості регіонального управління [4]: наявність відповідної правової бази, що унормовує реалізацію планів і програм розвитку регіонів та місцевостей, визначення мети (цілей) управлінської діяльності, фінансове забезпечення реалізації стратегії, визначення інститутів, відповідальних за реалізацію стратегії, встановлення суб'єктів, механізмів та інструментів регіонального управління.

Досягнення цілей, визначених у документах щодо розвитку регіонів, потребує оцінки ефективності регіонального управління. Ефективність регіонального управління можна виміряти наступним двома способами: 1) ступенем досягнення поставлених цілей при врахуванні управлінських витрат. Спосіб застосовується при оцінці ефективності дій управлінських органів щодо реалізації завдань стратегії в цілому; 2) співвідношенням ефекту управління до витрат на управління. Спосіб використовується при аналізі ступеня досягнення окремих показників, визначених як цілі розвитку господарського комплексу регіону (та цілі стратегії). Вищий рівень ефективності управління за цим способом означає використання методів управління, що дозволяють досягти заданого результату за найменших витрат на управління.

Висновки

Реалізація цілей регіонального розвитку залежить від відповідності правил діяльності поставленим цілям. Алгоритм забезпечення ефективності регіонального управління є таким:

1. Встановлення цілей розвитку господарського та соціального комплексу регіону.
2. Усунення суперечностей стратегічних цілей.
3. Визначення способів, механізмів та інструментів досягнення цілей.
4. Встановлення суб'єктів, що забезпечують досягнення цілей: тих, що безпосередньо реалізують стратегічні цілі та тих, що контролюють цей процес.
5. Визначення ефективності регіонального управління. Ефективність регіонального управління визначається співвідношенням отриманого ефекту і витратами на здійснення управлінської діяльності.
6. Встановлення меж ефективності управління та етапності у критеріях ефективності.
7. Визначення чинників підвищення ефективності управління.
8. Визначення конкретних напрямків посилення ефективності управління.

У такий спосіб, сформувавши алгоритм підвищення ефективності підходів до управління регіональним розвитком, можна визначити нагальні завдання, що стоять перед

економікою регіонів і напрями виконання яких мають бути відображені у основоположних документах, що унормовують питання регіонального розвитку. Головними завданнями можуть бути завдання [5], що призводять до відновлення міцності господарського простору:

- розробка та реалізація спільних регіональних проектів, залучення до їх виконання підприємств, що розташовані на території регіону, на території сусідніх регіонів тощо. До таких проектів належать: будівництво житлових приміщень, розбудова доріг та дорожньо-транспортної інфраструктури, спільне промислове освоєння ресурсів, розробка та освоєння регіональних туристичних маршрутів, проведення робіт із забезпечення екологічного балансу; проведення спільних соціальних та культурних заходів;

- інтенсифікація коопераційних зв'язків, у тому числі виробничих та збутових зв'язків між підприємствами. Основою такої кооперації може стати ланцюг: джерело сировини – виробництво – ринок збуту. Серед інструментів забезпечення міцності таких зв'язків – пільгове кредитування, державне замовлення (у тому числі участь держави у відібраних на основі конкурсу інвестиційних проектах та контрактна схема їх реалізації), розміщення державних замовлень на поставання продукції для загальнодержавних потреб;

- тимчасове працевлаштування безробітних на основі проведення громадських робіт, у сфері благоустрою територій, проведення культурних та спортивних заходів, будівництва, здійснення сезонних робіт у сфері туризму та у сільському господарстві;

- інтенсифікація внутрішнього регіонального співробітництва на основі активізації інноваційних процесів та реалізації інноваційних проектів на регіональному (міжрегіональному рівні), розвитку трансферу технологій, науково-технічного співробітництва. Інструментами забезпечення цих заходів є розбудова регіональної мережі інноваційної інфраструктури – технополісів і технопарків, залучення іноземних інвестицій на реалізацію таких проектів через створення спільних підприємств, розробка проектів технічної взаємодії;

- посилення взаємодії, обмінів на міжрегіональному рівні у сфері культури, освіти, охорони здоров'я, туризму, рекреації. Цей напрям можна забезпечити за рахунок укладання міжрегіональних (міжмуніципальних) угод про співробітництво у соціально-культурній сфері.

Таким чином, у такий спосіб, використавши новітні підходи в управлінні регіональним розвитком, можна забезпечити формування додаткових стимулів для розвитку регіонів, для відновлення порушених господарських зв'язків, скорочення диспропорцій регіонального розвитку, відновлення людського капіталу, забезпечення економічного зростання на рівні регіонів. Подальші дослідження мають стосуватися на соціально-економічне становище в регіонах.

Список використаних джерел

1. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: Монографія / За ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. – 768 с.; Герасимчук З.В., Кондіус І.С. Теоретичні та прикладні засади прогнозування стійкого розвитку регіону: Монографія. – Луцьк: Надстир'я, 2010 р. – 412 с.; Біла С.О. Удосконалення принципів державного управління регіональним розвитком на сучасному етапі трансформаційних перетворень (теоретико-методологічний аспект) [Текст] / С.О. Біла (авт.) // Економічний вісник університету. – Зб. наукових праць учених та аспірантів. – Вип. 18/3. – 2012. – Переяслав-Хмельницький, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. – С. 27–33; Баталов О.А., Жук В.І. Стратегічні пріоритети стимулювання розвитку малого підприємництва на місцевому (регіональному) рівні // Проблеми и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ. – Сб. науч. тр. – Донецк: «Албена-Донецк»: ДонНУ, РФ НИСИ в г. Донецке, 2012. – С. 31–33. Шевченко О.В. Стратегічне планування регіонального розвитку: відповідність критеріям інноваційності // Вісник Донецького національного університету. Серія В. Економіка і право. Спецвипуск, т. 2, 2011. – С. 362–366.
2. Тут і надалі – показники Державної служби статистики України. Офіційний сайт www.ukrstat.gov.ua
3. Стимулювання економічного зростання на місцевому рівні. Аналітична доповідь / Авт. кол.: Біла С.О., Шевченко О.В., Кушнір М.О., Жук В.І., Баталов О.А., Валюшко І.В. – К.: НІСД, 2013. – 53 с.
4. Стратегії розвитку регіонів: шляхи забезпечення дієвості. Збірник матеріалів «круглого столу» / Авт. кол. Біла С.О., Шевченко О.В., Жук В.І., Кушнір М.О., Валюшко І.В. За ред. С.О. Білої. – К.: НІСД, 2011. – 88 с.
5. Біла С.О., Шевченко О.В., Жук В.І., Кушнір М.О., Валюшко І.В. Консолідація економічного простору регіонів – основа зміцнення економічного суверенітету України // Стратегічні пріоритети. – 2011. – №2. – С. 98–109.